

Kaip vertinti abiturientų mokymosi rezultatus?

2019
gruodis,
Nr. 7 (178)

ISSN 2669-0977

Pagrindiniai klausimai

Kaip vertinami vidurinio ugdymo programą baigiančių mokinių pasiekimai?

Kokių kyla problemų, susijusių su abiturientų pasiekimų vertinimu?

Kaip spręsti kylančias problemas?

Analizė atskleidė, kad tobulinant apibendrinamąjį abiturientų pasiekimų vertinimą, vertėtų numatyti reikalavimą mokiniams sukaupti įvairias įgytas kompetencijas patvirtinančių įrodymų, plačiau taikyti veiklos gebėjimų vertinimą, gerinti mokykloje atliekamo mokinių pasiekimų vertinimo kokybę, ugdymo turinio dokumentuose konkrečiai aprašyti siekiamus ugdymo rezultatus, vidurinio ugdymo programos turinį ir organizavimą labiau pritaikyti įvairių poreikių mokiniams. Norint įgyvendinti pokyčius, būtina pasiekti įvairių suinteresuotųjų šalių sutarimą dėl vertinimo tobulinimo krypčių ir priemonių.

Mokinių pasiekimai vertinami įvairiais tikslais, taikomi įvairūs vertinimo būdai, o šioje analizėje aptariamas apibendrinamasis vertinimas, atliekamas vidurinio ugdymo programos pabaigoje. Tai yra vertinimas, suteikiantis informacijos apie vidurinio ugdymo programą baigiančio mokinio pasiekimus ir skirtas jiems formaliai patvirtinti. Atnaujinant bendrojo ugdymo turinį ir svarstant galimybę įvesti nemokamas bakaluro studijas, abiturientų pasiekimų vertinimo klausimas yra itin aktualus.

Vidurinio ugdymo programos pabaigoje ne tik įvertinami pasiekti rezultatai, bet ir atveriami tolesnio mokymosi keliai. Todėl siekiama užtikrinti, kad vertinimas apimtų įvairias mokantis pagal vidurinio ugdymo programą įgytas kompetencijas, būtų patikimas, teisingas ir padėtų abiturientams pasirinkti tolesnį mokymosi ar profesinės veiklos kelią. Tai kelia sunkumų, problemų:

- mokinių poreikių įvairovė skatina ieškoti naujų mokymosi ir pasiekimų vertinimo būdų;
- itin didelė egzaminų svarba, atsirandanti dėl jų vaidmens priimant į aukštąją mokyklą, ir ribotos galimybės įvertinti įvairias kompetencijas neigiamai veikia mokinių ugdymą;
- tobulintina ir mokykloje, ir nacionaliniu lygmeniu atliekamo mokinių pasiekimų vertinimo kokybė;
- mokiniams, kurie kartu mokosi pagal vidurinio ugdymo ir profesinio mokymo programas, nesuteikiama lygių galimybių ugdytis vidurinio ugdymo turinyje numatytas kompetencijas;
- išsakoma abejonių dėl reikalavimų, keliamų viduriniam išsilavinimui įgyti ir įstoti į aukštąją mokyklą, tinkamumo.

Kaip vertinami vidurinio ugdymo programą baigiančių mokinių pasiekimai?

Švietimo įstatyme nustatyta, kad mokymosi pasiekimų vertinimo paskirtis – padėti mokiniui patikrinti mokymosi pažangą, nustatyti jo pasiekimus ir, palyginus su bendrosiose programose nustatytais pasiekimų lygiais ar (ir) profesiniais standartais, padėti priimti sprendimus dėl tolesnio mokymosi ar veiklos. Taigi vidurinio ugdymo programą baigiančių mokinių pasiekimų vertinimo apimtį (turinį) lemia tai, ką buvo numatyta pasiekti mokantis pagal šią programą. Kadangi vidurinio ugdymo paskirtis – padėti asmeniui įgyti bendrąjį dalykinį, sociokultūrinį, technologinį raštingumą, dorinę, tautinę ir pilietinę brandą, profesinės kompetencijos pradmenis, tad vertintinos itin įvairios kompetencijos. Sukurti jas apimančius apibendrinamojo vertinimo būdus – sudėtinga užduotis.

Pagrindiniai šalyje taikomi apibendrinamojo vertinimo būdai vidurinio ugdymo programą baigiančių mokinių pasiekimams vertinti – metiniai dalykų įvertinimai ir brandos egzaminai. Metiniai dalykų įvertinimai ir brandos egzaminų rezultatai vienodai svarbūs viduriniam išsilavinimui įgyti. Į abu šiuos kriterijus atsižvelgiama ir priimant į aukštąsias mokyklas, tačiau stojančiojo vietą konkursinėje eilėje į valstybės finansuojamas studijų vietas lemia egzaminų rezultatai.

Kintant bendrojo ugdymo tikslams, turiniui ir kitoms aplinkybėms (pavyzdžiui, technologijoms), mokinių pasiekimų vertinimo sistema taip pat tobuli-

Vertinimas pagal paskirtį:

formuojamasis – atliekama kasdienė mokinio ugdymo(si) proceso ir pasiekimų stebėseną, analizę ir teikiamas grįžtamasis ryšys, padedantis mokytojui keisti ugdymo būdus, o mokiniui – geriau mokytis, siekiant mažinti skirtumą tarp dabartinių mokinio pasiekimų ir numatytų mokymosi tikslų;

apibendrinamasis – pasiekimai įvertinami mokymosi etapo pabaigoje, suteikiant grįžtamąjį ryšį apie pasiektus rezultatus; šis būdas taip pat skirtas mokinio ugdymosi rezultatams formaliai patvirtinti baigus programą, kursą, modulį ar kitą mokymosi etapą.

Pagal vertinimo pagrindą:

kriterinis – grindžiamas kriterijais, su kuriais lyginami mokinio pasiekimai;

norminis – mokinių pasiekimai lyginami tarpusavyje.

nama. Būtinybė tobulinti vertinimą pabrėžiama *Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje* ir kituose bendrojo ugdymo tobulinimo gaires brėžiančiuose teisės aktuose. Keliami uždaviniai užtikrinti ugdymo tikslų, turinio įgyvendinimo ir pasiekimų vertinimo dermę, tobulinti egzaminų sistemą, vertinant mokinių pasiekimus, atsižvelgti į įvairesnes kompetencijas, plačiau taikyti kaupiamąjį vertinimą (1 lentelė). Kaupiamuoju vertinimu laikomas vertinimas, kai informacija apie mokymosi rezultatus renkama dalimis, etapais (kaupiamas) ir, remiantis sukauptais pasiekimų įrodymais, parengiamas galutinis įvertinimas ar priimamas sprendimas dėl tam tikro mokymosi etapo (pvz., trimestro, programos) baigimo.

1 lentelė. Apibendrinamojo mokinių pasiekimų vertinimo tobulinimo kryptys, nustatytos teisės aktuose

<i>Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija (2013)</i>	Teigiama, kad „gebėjimų vertinimo sandara neatitinka mokymosi visą gyvenimą realiųjų ir neskatina nuosekliai kaupti kompetencijų“; „vyrauja nuomonė, kad reikalingų kompetencijų, ypač susietų su kūrybiškumu, technologiniais praktiniais žinių pritaikymo gebėjimais, bendravimu, verslumu, organizuotumu ir kita, neugdama arba neišugdama, nes nesama šių kompetencijų įvertinimo ir pripažinimo mechanizmų“. Todėl keliami uždaviniai visais švietimo lygmenimis pradėti taikyti kriterinį kaupiamąjį vertinimą, sukurti ir pradėti taikyti įvairiais mokymosi būdais įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo sistemą.
<i>Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašas (2015)</i>	Viena iš bendrojo ugdymo kaitos krypčių – į apibendrinamąjį ugdymo(si) rezultatų – kompetencijų – vertinimą įtraukti formaliojo, neformaliojo švietimo ir savaiminio ugdymosi pasiekimus.
<i>Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (2016)</i>	Numatyta mokymosi pasiekimų vertinimą papildyti baigiamojo brandos darbo, socialinio darbo, sporto ir meno saviraiškos elementais; brandos egzaminų sistemą pertvarkyti daugiau dėmesio skiriant kaupiamajam vertinimui, pagrįstai nacionalinio ir mokyklos indėlio į pasiekimų vertinimą pusiausvyrai.
<i>Bendrojo ugdymo mokyklos kaitos gairės (2017)</i>	Vienas iš ugdymo turinio kaitos strateginių uždavinių – tobulinti asmeninių mokymosi pasiekimų vertinimo sistemą. Tarp siektinų rezultatų numatyta: „mokinio brandos įvertinimas (brandos atestatas) grindžiamas 11–12 klasių rezultatų kaupiamuoju (pažangos) vertinimu, įskaitant brandos egzaminus, pasirinktos srities brandos darbą ir neformaliojo ugdymo (mokslo, meno, sporto) ir visuomeninės veiklos pasiekimus“.
<i>Bendrujų programų atnaujinimo gairės (2019)</i>	Nustatytos bendrujų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų pokyčių sritys, apimančios tikslus, ugdymosi rezultatus (kompetencijas), mokymosi turinį ir mokinių pasiekimų vertinimo kaitą. Atnaujinant bendrąsias programas, numatoma užtikrinti ugdymo tikslų, turinio įgyvendinimo ir pasiekimų vertinimo dermę.

Įgyvendinant šiuos uždavinius, nuo **2013 m. per valstybinius brandos egzaminus taikomas kriterinis vertinimas**. Iki tol valstybinių brandos egzaminų, rengiamų nuo 1999 m., vertinimas buvo norminis, t. y. mokinių žinios ir gebėjimai buvo vertinami pagal nustatytas vertinimo normas (vertinimo instrukcijas) ir lyginami su kitų mokinių žiniomis ir gebėjimais, taigi galutinis konkretaus abituriento pasiekimų įvertinimas priklausė ne tik nuo jo, bet ir nuo kitų tą patį egzaminą laikusių mokinių rezultatų. Įvedus kriterinį valstybinio brandos egzamino vertinimą, egzamino darbai vertinami pagal nustatytus vertinimo kriterijus, o rezultatai priskiriami iš anksto nustatytam valstybinių brandos egzaminų pasiekimų lygiui (patenkinamam, pagrindiniam ar aukštesniajam).

2017 m. įvestas brandos darbas. Tai vidurinio ugdymo programos mokinio ar kelių mokinių ilgalaikis darbas, rengiamas ugdymo procese. Jis pradedamas rengti III arba IV gimnazijos klasėje, ir tai gali būti bet kurio dalyko, kurio mokosi mokinys, darbas. Brandos darbo tikslas – ugdyti(s), patikrinti ir įvertinti mokinio kompetencijas, įgytas mokantis pagal vidurinio ugdymo programą. Brandos darbas kompetencijas leidžia įvertinti visapusiškiau, jį vertinant atsižvelgiama į rengimo procesą (darbo planavimą, atlikimą, pristatymo rengimą), rezultatą ir pristatymą. Brandos darbas prilyginamas mokykliniam brandos egzaminui, tačiau jis nėra privalomo lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino atitinkmuo. Už labai gerai (9–10 balų) įvertintą brandos darbą stojant į aukštąsias mokyklas skiriami papildomi balai.

Prieš įvedant brandos darbą, jo projektas buvo išbandytas bendrojo ugdymo mokyklose, aptartas su mokiniais, tėvais, mokytojais, kitomis suinteresuotomis šalimis, mokytojams surengti mokymai. Savo struktūra, vykdymo ir vertinimo organizavimu brandos darbas panašus į 2010 metais pradėtą rengti mokyklinį technologijų brandos egzaminą ir mokyklinį menų brandos egzaminą, rengiamą nuo 2013 metų.

Viduriniam išsilavinimui įgyti mokiniai turi baigti vidurinio ugdymo programą ir išlaikyti bent du brandos egzaminus (išskyrus atvejus, kai asmuo nuo brandos egzaminų yra atleistas). Vidurinio ugdymo programą baigusiu laikomas mokinys, kuris turi patenkinamus visų dalykų, kurių privalėjo mokytis, metinius įvertinimus. Privalomi brandos egzaminai – lietuvių kalbos ir literatūros ir dar vieno pasirinkto dalyko brandos egzaminas ar brandos darbas. Privaloma ir lietuvių kalbos ir literatūros įskaita, t. y. sakinės komunikacijos pasiekimų patikrinimas, nes tik ją išlaikę mokiniai turi teisę laikyti privalomąjį lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą. Taigi viduriniam išsilavinimui įgyti būtini patenkinami dalykų, kurių mokytasi, metiniai įvertinimai ir du išlaikyti brandos egzaminai, abu jie gali būti mokykliniai. Šiuos reikalavimus atitinkantys pasiekimai ir įgytas vidurinis išsilavinimas

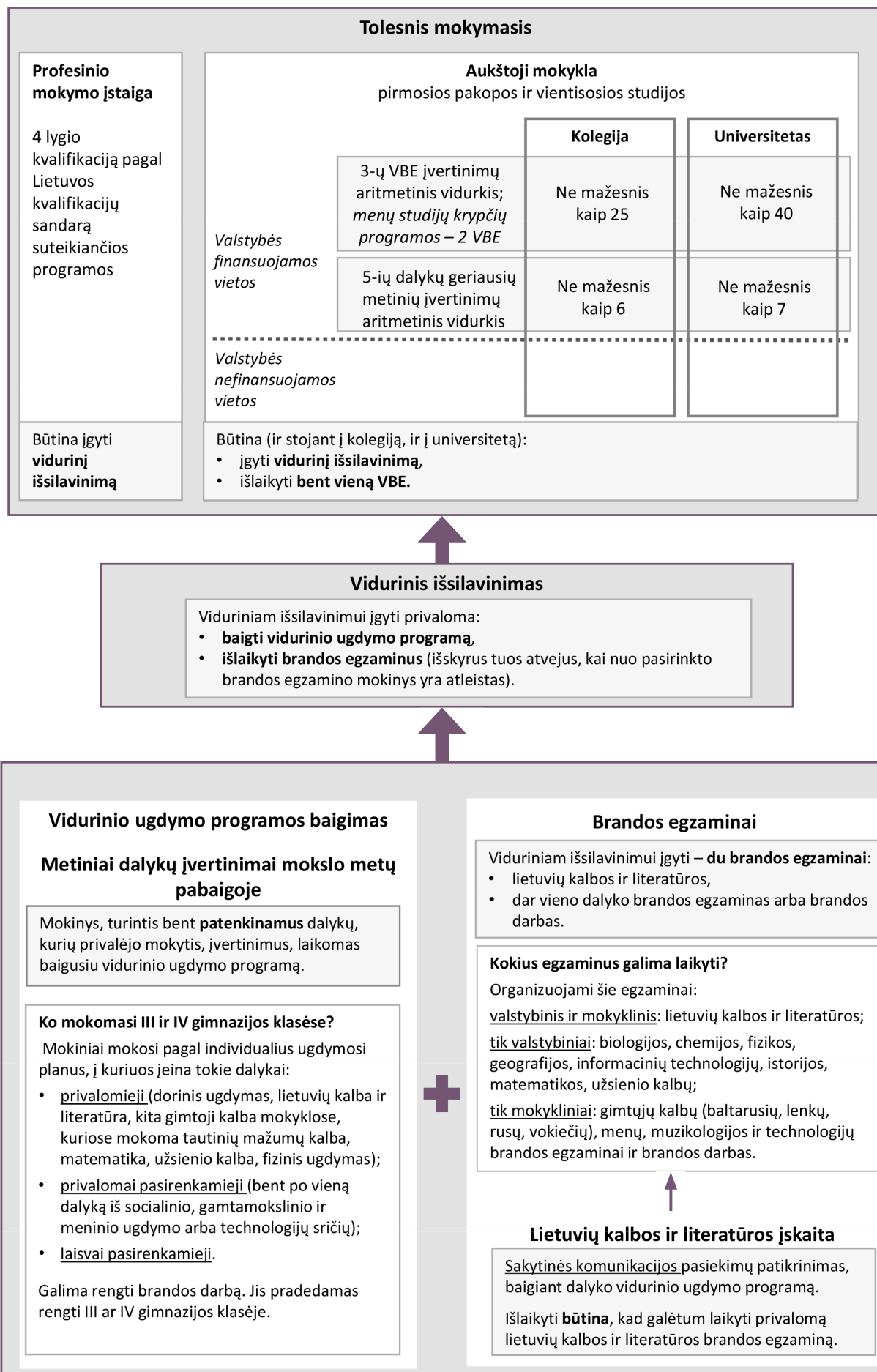
leidžia toliau mokytis pagal aukštesnio lygio kvalifikaciją suteikiančias profesinio mokymo programas ar rinktis kitokį kelią (pavyzdžiui, darbo rinką). Tačiau dauguma mokinių ketina toliau mokytis aukštesiose mokyklose ir orientuojasi į aukštesnius pasiekimų reikalavimus, keliamus norintiesiems studijuoti kolegijoje ar universitetuose.

Pretendentams į aukštųjų mokyklų vykdomas pirmosios pakopos ir vientišąsias studijas būtina ne tik įgyti vidurinį išsilavinimą, bet ir išlaikyti bent vieną valstybinį brandos egzaminą (tam tikrais nustatytais atvejais šis reikalavimas netaikomas). O norintiesiems studijuoti pagal valstybės finansuojamas programas keliami dar didesni pasiekimų reikalavimai. Nuo 2019 metų asmenys, pretenduojantys į aukštųjų mokyklų valstybės finansuojamas pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas, turi būti pasiekę šiuos minimalius mokymosi rezultatų rodiklius:

- išlaikyti trys valstybiniai brandos egzaminai: lietuvių kalbos ir literatūros, matematikos ir užsienio kalbos. Norint studijuoti universitete, šių egzaminų įvertinimų vidurkis turi būti ne mažesnis kaip 40, kolegijoje – ne mažesnis kaip 25. Matematikos egzaminas neprivalomas pretenduojantiems į menų studijų krypties programas, šiems asmenims užtenka išlaikyti du valstybinius brandos egzaminus. Abiturientams, kurie vidurinį išsilavinimą įgys 2021 m., užsienio kalbos egzaminas nebus privalomas, o trečiąjį egzaminą jie galės laisvai pasirinkti;
- penkių dalykų, kurių metiniai įvertinimai geriausi, įvertinimų vidurkis pretenduojant studijuoti universitete turi būti ne mažesnis kaip 7, kolegijoje – ne mažesnis kaip 6. Dalykus galima pasirinkti iš privalomųjų mokytis dalykų, tačiau nustatyti reikalavimai, užtikrinantys, kad būtų pasirenkami įvairių ugdymo turinio sričių dalykai (1 pav.).

Abiturientų pasiekimų vertinimas nėra organizuojamas visiems vienodai, jis pritaikomas, atsižvelgiant į individualius mokinių poreikius. Brandos egzaminai mokiniui pritaikomi panašiai, kaip buvo pritaikomas ugdymo procesas. Pavyzdžiui, specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams pritaikoma brandos egzamino užduoties forma, vykdymo ir vertinimo instrukcijos, egzaminas gali būti laikomas mokiniui įprastoje aplinkoje; atsižvelgiant į pedagoginių psichologinių tarnybų rekomendacijas, egzamino vykdymo sąlygos pritaikomos sveikatos sutrikimų turintiems asmenims, o tam tikromis nustatytomis ligomis sergantys mokiniai gali būti atleisti nuo brandos egzaminų. Nuo egzamino atleistiems mokiniams netaikomas reikalavimas išlaikyti brandos egzaminus, norint įgyti vidurinį išsilavinimą, ir reikalavimas būti išlaikius bent vieną valstybinį brandos egzaminą, norint pretenduoti į studijas aukštojoje mokykloje.

1 pav. Pasiekimų vertinimas baigiant vidurinio ugdymo programą ir pasiektų rezultatų atveriami keliai (2020 m.)

Parengta pagal vidurinio ugdymo programos turinį, brandos egzaminų ir lietuvių kalbos ir literatūros įskaitos organizavimą, priėmimą į profesinio mokymo įstaigas ir aukštąsias mokyklas nustatančius teisės aktus (žr. šaltinių sąrašą).

Kokių kyla problemų, susijusių su abiturientų pasiekimų vertinimu?

Kontekstas, lemiantis vertinimo problemų kompleksiskumą

Mokinių, baigiančių vidurinio ugdymo programą, pasiekimų vertinimas – ne tik mokymosi pagal šią programą baigiamasis etapas, bet ir tiltas į tolesnį mokymąsi. Todėl, analizuojant pasiekimų vertinimo problemas, atsižvelgiama į tai, kur mokiniai įgyja vidurinį išsilavinimą ir kokius tolesnio mokymosi kelius renkasi, t. y. žvelgiama ne tik iš bendrojo ugdymo, bet ir iš profesinio mokymo ar priėmimo į aukštąją mokyklą perspektyvos.

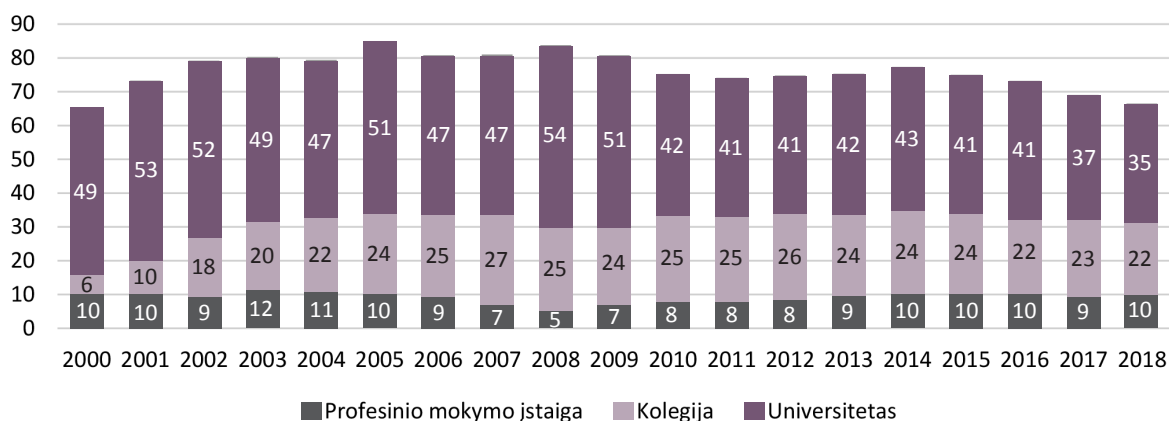
Vidurinį išsilavinimą galima įgyti mokantis pagal vidurinio ugdymo programą bendrojo ugdymo mokykloje (gimnazijoje) (kartais – profesinio mokymo įstaigoje) arba kartu mokantis pagal vidurinio ir profesinio mokymo programas profesinio mokymo įstaigoje. Dauguma mokinių renkasi pirmąjį būdą. Išankstiniais ŠVIS duomenimis, 2019–2020 m. m. mokiniai, kurie pirmuosius metus mokėsi pagal vidurinį ugdymą teikiančias programas, pasiskirstė taip:

- 81 proc. mokėsi pagal vidurinio ugdymo programą (III gimnazijos klasėje),
- 19 proc. pirmuosius metus kartu mokėsi pagal vidurinio ugdymo ir profesinio mokymo programas.

Įgijusieji vidurinį išsilavinimą dažniausiai toliau mokosi aukštojoje mokykloje: universitete arba kolegijoje. Tokia tendencija matoma jau daugelį metų (2 pav.). Po 2000 m. tęsiančiųjų mokslus aukštosiose mokyklose daugėjo, ir tai susiję su kolegijų įsteigimu. Pastaraisiais metais toliau besimokančiųjų universitetuose mažėja, tačiau reikia atsižvelgti į tai, kad duomenys pateikiami tik apie mokinius, kurie tęsia mokslus tais pačiais metais ir tik Lietuvoje, t. y. duomenys neapima studijuojančiųjų užsienyje. Bendrojo ugdymo mokyklų abiturientų, kurie toliau mokosi profesinio mokymo įstaigoje, yra apie dešimtadalis, ir ši tendencija pastaraisiais metais nekito.

2019 m. šalies universitetuose arba kolegijose mokslus tęsė 56 proc., profesinio mokymo įstaigoje – 9 proc. bendrojo ugdymo mokyklų abiturientų. Vidurinio ugdymo ir profesinio mokymo programas baigusius ir toliau besimokančių profesinių mokyklų absolventų yra palyginti nedaug, o dažniausias jų tolesnio mokymosi pasirinkimas – kolegija (3 pav.).

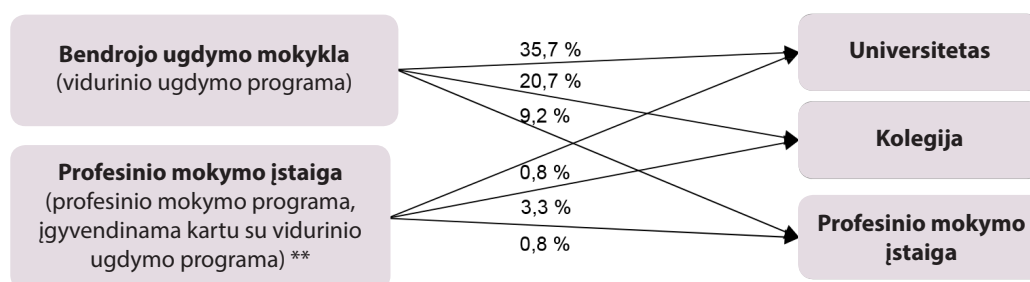
2 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų abiturientų, tais pačiais metais tęsiančių mokslą*, dalis

* Duomenys apie abiturientus, kurie mokslus tęsia Lietuvoje.

Duomenų šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

3 pav. Tolesnis mokymasis įgijus vidurinį išsilavinimą, 2019 m.* Tais pačiais metais mokslus šalies mokyklose tęsiančiųjų dalis

* Išankstiniai duomenys.

** Tik tie mokiniai, kurie įgijo vidurinį išsilavinimą.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Mokiniais, kurie pagal vidurinio ugdymo programą mokosi bendrojo ugdymo mokyklose ar profesinio mokymo įstaigose, svarbu, kad vertinant vidurinio ugdymo pasiekimus, būtų atsižvelgta į įvairias jų įgytas kompetencijas. Sprendžiant iš mokymosi tęsimo tendencijų, daugumai mokinių taip pat aktualu įsivertinti ir patvirtinti pasirengimą studijoms. Taigi, tobulinant vidurinio ugdymo pasiekimų vertinimą, reikia atsižvelgti į bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose vykdomo vidurinio ugdymo ypatumus, priėmimo į aukštąsias mokyklas sistemą ir kitas aplinkybes. Toliau aprašomos įvairių suinteresuotųjų šalių iškeltos su vidurinio ugdymo pasiekimų vertinimu susijusios problemos.

1 problema: itin didelė egzaminų svarba ir ribotos galimybės įvertinti įvairias kompetencijas neigiamai veikia mokinių ugdymą.

Siekama, kad mokydami įvairių vidurinio ugdymo programos dalykų ir atlikdami kitą mokyklos veiklą mokiniai ne tik įgytų tam tikrų žinių ir gebėjimų, bet ir ugdytųsi vertybines nuostatas, kompetencijas. Kompetencijų ugdymo svarba pabrėžiama tiek dabartiniame, tiek atnaujinamame ugdymo turinyje, šios ugdymo krypties laikomasi ir kitose Europos šalyse. Taigi siektina, kad kompetencijas apimtų ir vidurinio ugdymo programos pabaigoje vykdomas pasiekimų vertinimas.

Nors mokinių pasiekimų vertinimo sistema šalyje tobulinama, nepakankamo kompetencijų vertinimo ir ugdymo problema vis dar aktuali, ją pabrėžia ir tarptautiniai švietimo ekspertai. EBPO (2017) parengtoje Lietuvos švietimo apžvalgoje teigiama, kad, nors siekiama plačių vidurinio ugdymo tikslų, didelės svarbos brandos egzaminai verčia mokytojus ir mokinius daugiau dėmesio skirti tiems dalykams, kurių egzaminai bus laikomi, ir veikiau kaupti, o ne taikyti žinias. Pastebima, kad egzaminai turi labai didelę reikšmę

mokiniui, pasiruošimą egzaminams mokiniai laiko vidurinio ugdymo tikslu ir jam skiria daug energijos ir išteklių, taigi baigiamasis mokymosi mokykloje etapas reikalauja neproporcingai daug pastangų. Dėl tokio susitelkimo į egzaminus dalykams, kurių egzaminams mokiniai nesirengia, ir kompetencijoms, kurios nėra vertinamos egzaminu, tenka mažiau dėmesio.

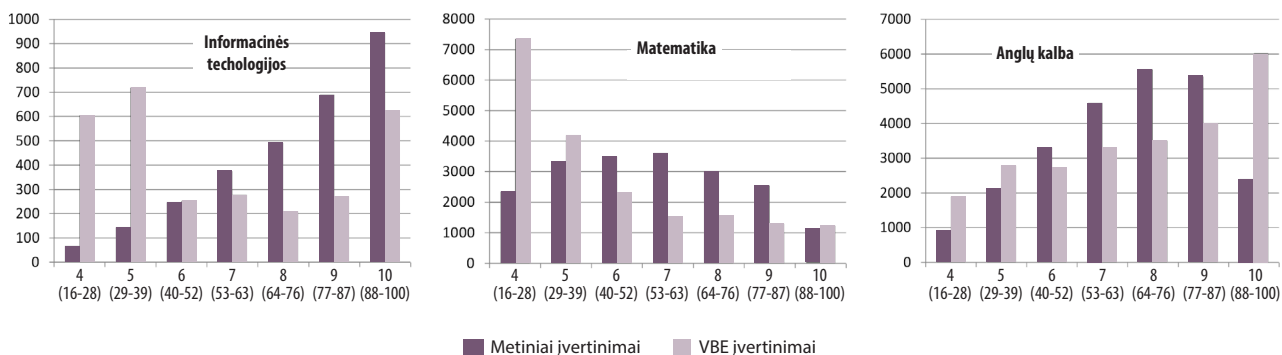
Palyginti su įprastais brandos egzaminais, daugiau galimybių įvertinti kompetencijas teikia 2017 m. įvestas brandos darbas, tačiau jį kol kas renkasi mažai abiturientų. 2019 m. pavasarį atliktus brandos darbus pristatė 152 mokiniai (darbą buvo pradėję rengti 207 mokiniai). Tai nesudaro net vieno procento abiturientų.

2 problema: tobulintina ir mokykloje, ir nacionaliniu lygiu atliekamo mokinių pasiekimų vertinimo kokybė.

Kadangi apibendrinamuoju vertinimu įvertinami mokymosi rezultatai, nuo kurių priklauso ir tolesnio mokymosi ar kitos veiklos galimybės, ypač svarbu, kad pasiekimų vertinimas būtų patikimas ir teisingas. Vertinimo teisingumas suprantamas kaip visiems (įvairių ugdymosi poreikių) mokiniams suteiktos galimybės parodyti įgytas kompetencijas. Siekiant mažinti lemiamą brandos egzaminų vaidmenį vidurinio ugdymo programos baigimo ir tolesnio mokymosi kelio pasirinkimo etape, priimant į aukštąsias mokyklas atsižvelgiama ne tik į valstybinių brandos egzaminų, bet ir į dalykų metinius įvertinimus, brandos darbo įvertinimą, neformaliojo švietimo pasiekimus. Tačiau kyla problema, kaip užtikrinti visų šių įvertinimų kokybę.

Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos bendrajam priėmimui organizuoti duomenimis, nors valstybiniai brandos egzaminai rengiami jau daugelį metų, mokytojų rašomų metinių dalykų įvertinimų ir valstybinių brandos egzaminų (VBE) įvertinimų skirtumai nemažėja. 2019 m. labiau tarpusavyje derėjo tik užsienio kalbų metiniai ir VBE įvertinimai (4 pav.).

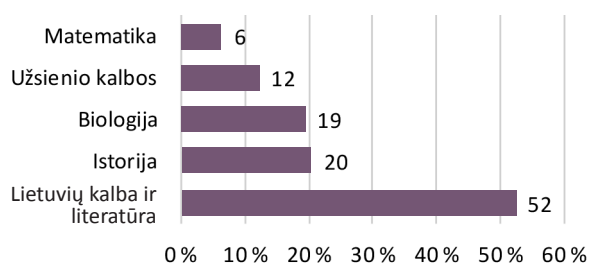
4 pav. Metinių dalykų ir valstybinių brandos egzaminų (VBE) įvertinimų pasiskirstymas 2019 m.

Šaltinis: Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendrajam priėmimui organizuoti

Švietimo bendruomenėje pastebima, kad ne tik mokykloje vykdomas mokinių pasiekimų vertinimas, bet ir nacionaliniu lygiu organizuojami brandos egzaminai ne visada leidžia teisingai įvertinti mokymosi rezultatus. Vykdamas Nacionalinės švietimo agentūros projektą „Bendrojo ugdymo tyrimų, vertinimo ir stebėsenos sistemos plėtra: mokinių pasiekimų vertinimas“ atlikta mokytojų apklausa atskleidė, kad brandos egzaminų galimybėmis objektyviai įvertinti mokinių pasiekimus abejoja nuo 6 iki 20 proc. apklausoje dalyvavusių matematikos, užsienio kalbų, biologijos, istorijos mokytojų ir net pusė lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų (5 pav.). Rengiant analizę kalbintų egzaminų ekspertų nuomone, kuo įvairesnius gebėjimus ir kompetencijas siekiama įvertinti per egzaminą, tuo sudėtingiau užtikrinti vertinimo patikimumą. Be to, egzaminų užduoties kokybei daug įtakos turi jos rengėjo kompetencija, stinga šį darbą apibrėžiančių metodikų.

5 pav. Mokytojų, manančių, kad brandos egzaminas sunkiai sudaro ar nesudaro sąlygų vertintojams objektyviai įvertinti mokinių dalyko pasiekimus, dalis

Duomenų šaltinis: Mokytojų apklausos apie išorinio mokinių pasiekimų vertinimo modelio kaitą duomenys. Nacionalinė švietimo agentūra, 2019

3 problema: mokiniams, kurie kartu mokosi pagal profesinio mokymo ir vidurinio ugdymo programas, nesuteikiama lygių galimybių vidurinio ugdymo turinyje numatytoms kompetencijoms ugdytis.

Mokiniai, kurie profesinio mokymo įstaigose mokosi pagal profesinio mokymo ir vidurinio ugdymo programas, mokosi ir profesijos, ir bendrojo ugdymo dalykų ir gali įgyti kvalifikaciją ir vidurinį išsilavinimą. Profesinės kompetencijos ir bendrojo ugdymo pasiekimai vertinami atskirai, išduodami atskiri juos patvirtinantys dokumentai (diplomas, pažymėjimas, brandos atestatas).

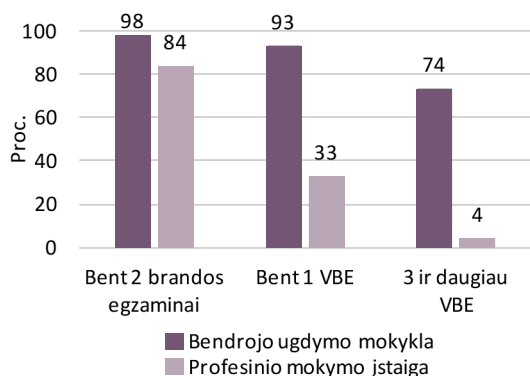
Nepaisant to, kur vykdoma vidurinio ugdymo programa (bendrojo ugdymo mokykloje ar profesinio mokymo įstaigoje), jos turinys (ugdytinios kompetencijos, dalykai, pasiekimų vertinimas ir kt.) yra tas pats. Skiriasi tai, kad mokiniai, kurie mokosi pagal vidurinio ugdymo programą kartu su profesinio mokymo programa, gali nesimokyti technologijų ir integruotų menų (vietoj jų mokosi profesijos dalykų).

Vis dėlto dėl programos įgyvendinimo ypatumų profesinių mokyklų mokiniai neturi tokių pačių dalykų (dalykų kursų) pasirinkimo galimybių, kaip bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai. Kadangi vidurinio ugdymo programą įgyvendinant kartu su profesinio mokymo programa bendrojo ugdymo dalykų mokomasi pirmus dvejus metus, o greta jų mokomasi ir profesijos dalykų (modulių), mažėja valandų, kurias būtų galima skirti bendrojo ugdymo dalykams mokytis. Todėl mokiniams mažėja galimybių pasirinkti išplėstinis bendrojo ugdymo dalykų kursus (išplėstiniam kursui skiriama daugiau valandų nei bendrajam), pasiekti aukštesnius bendrojo ugdymo rezultatus ir – norintiesiems – geriau pasirengti laikyti valstybinius brandos egzaminus. Minėta, kad išlaikytas bent vienas valstybinis brandos egzaminas – būtina sąlyga toliau mokytis aukštojoje mokykloje; tris valstybinius brandos egzaminus reikia išlaikyti, norint pretenduoti į valstybės finansuojamą studijų vietą. Profesinėse mokyklose tokius rezultatus pasiekia gerokai mažiau mokinių nei bendrojo ugdymo mokyklose (6 pav.), prastesni ir atskirų valstybinių brandos egzaminų rezultatai (7 pav.). Tačiau mokiniai, kurie pasiekia įstoti į aukštąją mokyklą reikiamus bendrojo ugdymo rezultatus, sudarant konkursinę eilę gali gauti papildomų balų už puikius profesinio mokymosi pasiekimus.

Profesinių mokyklų mokiniai, neturintys lūkesčių studijuoti aukštojoje mokykloje, viduriniam išsilavinimui įgyti gali laikyti mokyklinius brandos egzaminus. Tačiau mokyklinių egzaminų organizuojama mažai: tik lietuvių kalbos ir literatūros ar kitų gimtųjų kalbų, menų, muzikologijos ir technologijų egzaminai (šiam mokiniams pasirengtų mokymasis ne bendrojo ugdymo, o profesijos dalykų), jiems priskiriamas ir brandos darbas. Duomenys rodo, kad išlaikyti du brandos egzaminus (mokyklinius ar valstybinius), būtinus viduriniam išsilavinimui įgyti, pavyksta ne visiems mokiniams; ir šiuo atveju profesinio mokymo įstaigų mokinių rezultatai yra prastesni nei bendrojo ugdymo mokyklų mokinių (6 pav.).

Vidurinio ugdymo programos, įgyvendinamos kartu su profesinio mokymo programa, organizavimo būdas, kai bendrojo ugdymo dalykų mokomasi tik pirmus dvejus metus, riboja galimybes siekti geresnių bendrojo ugdymo rezultatų, todėl mažina šio mokymosi kelio patrauklumą pagrindinio ugdymo programą baigusiems mokiniams, kurių pasiekimai geri, ir tiems mokiniams, kurie jį rinkosi visų pirma norėdami įgyti profesiją. Tai, kad pirmus dvejus metus tenka mokytis bendrojo ugdymo dalykų, o profesijos dalykų mokomasi mažai, gali mažinti mokinių motyvaciją ir net paskatinti nutraukti mokslus. ŠVIS duomenimis, per 2018–2019 m. m. iš profesinio mokymo įstaigų išvyko 14 proc. mokinių, kurie pagal kartu įgyvendinamas profesinio mokymo ir vidurinio ugdymo programas mokėsi pirmus metus, 17 proc. – antrus metus. Bet ir trečiaisiais metais, kai jau mokomasi vien profesijos dalykų, mokslą nutraukė panaši dalis (19 proc.) mokinių.

6 pav. Brandos egzaminus išlaikiusių mokinių dalis 2019 m. (palyginti su egzaminus laikiusių skaičiumi)

Duomenų šaltinis: Nacionalinė švietimo agentūra

4 problema: išsakoma abejonių dėl vidurinio išsilavinimo įgijimo ir priėmimo į aukštąją mokyklą reikalavimų tinkamumo.

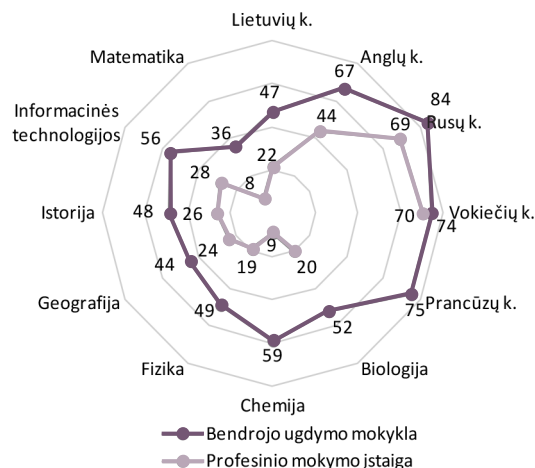
Švietimo bendruomenėje kyla diskusijų dėl didelio atotrūkio tarp būtinųjų reikalavimų viduriniam išsilavinimui įgyti (baigta vidurinio ugdymo programa ir išlaikyti du brandos egzaminai, abu jie gali būti mokykliniai) ir reikalavimų pretendentams į valstybės finansuojamas studijų vietas (išlaikyti trys valstybiniai brandos egzaminai ir kt.). Aukštųjų mokyklų atstovų nuomone, tokie priėmimo reikalavimai per dideli, įveikiami tik daliai abiturientų. Keliamas klausimas, ar jie netaps kliūtimi įgyvendinti šalies Vyriausybės planą įvesti nemokamas aukštojo mokslo bakalauro studijas. Nacionalinės švietimo agentūros duomenimis, tris ir daugiau valstybinių brandos egzaminų 2019 m. išlaikė beveik trys ketvirtadaliai abiturientų (74 proc.). Tai daugiau nei tęsia mokslą aukštosiose mokyklose. Tačiau, atsižvelgiant į nustatytus priėmimo reikalavimus, kurie bus taikomi abiturientams, vidurinį išsilavinimą įgysiantiems 2021 m. (jie aprašyti 3 psl.), į valstybės finansuojamas studijų vietas kolegijose galėtų pretenduoti 50 proc., o universitetuose – 39 proc. abiturientų. Turint mintyje, kad 2019 m. į šalies uni-

Kaip spręsti kylančias problemas?

1. Numatyti reikalavimą vidurinio ugdymo programą baigiantiems mokiniams sukaupti įvairias įgytas kompetencijas patvirtinančių įrodymų.

Abiturientų pasiekimų vertinimas, kai informacija apie mokymosi rezultatus renkama dalimis ir kaupiami įvairių kompetencijų įrodymai, sudarytų galimybes taikyti įvairesnius vertinimo būdus ir plačiau aprėpti

7 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų mokinių valstybinių brandos egzaminų rezultatai (įvertinimų vidurkis balais) 2019 m.

Duomenų šaltinis: Nacionalinė švietimo agentūra

versitetus įstojo 36 proc. abiturientų (3 pav.), dar dalis tęsia mokslus užsienyje, minėti priėmimo į valstybės finansuojamas studijų vietas reikalavimai iš tiesų gali tapti sudėtinga užduotimi abiturientams ir rūpesčiu universitetams dėl galimo studentų sumažėjimo, tačiau jie neatrodo neįveikiami.

Keliami ir kiti klausimai: ar tinkami reikalavimai viduriniam išsilavinimui įgyti; ar greta metinių įvertinimų ir brandos egzaminų rezultatų galėtų būti atsižvelgiama ir į kitus pasiekimus? Kalbant apie egzaminus, svarstoma, ar viduriniam išsilavinimui įgyti galėtų būti reikalaujama išlaikyti valstybinį egzaminą. Bent vieną valstybinį brandos egzaminą ir dabar išlaiko dauguma (2018 m. – 93,6 proc.) bendrojo ugdymo mokyklų abiturientų. Tačiau, kaip parodė anksčiau aptarta problema, įvedus šį reikalavimą, būtini vidurinio ugdymo programos, įgyvendinamos kartu su profesinio mokymo programa, organizavimo pokyčiai. Pagrindinis orientyras, kuriuo turi būti vadovaujama, nustatant vidurinio ugdymo programos baigimo ir vidurinio išsilavinimo įgijimo reikalavimus dėl mokinių pasiekimų ir būdus jiems įvertinti, – ugdymo turinio dokumentuose aprašyti siektini ugdymo(si) pagal vidurinio ugdymo programą rezultatai.

ugdomas kompetencijas, mažintų itin didelį mokytojų ir mokinių susitelkimą rengtis brandos egzaminams ir per egzaminų sesiją patiriamą įtampą.

Principas, kai apibendrinamajam vertinimui reikalingi kompetencijų įrodymai renkami dalimis, jau taikomas vertinant mokinių pasiekimus mokykloje ar nacionaliniu lygiu. Mokytojai jį taiko įvairių dalykų pamokose (toks vertinimas paprastai vadinamas kaupiamuoju). Pagrindinio ugdymo programai baigti ir pagrindiniam išsilavinimui įgyti mokiniams ne tik turi

gauti patenkinamus visų dalykų metinius įvertinimus, bet ir būti pasitikrinęs pagrindinio ugdymo pasiekimus ir atlikęs socialinę-pilietinę veiklą. Mokykla turi sudaryti sąlygas ir vidurinio ugdymo programos mokiniams atlikti socialinę-pilietinę veiklą, tačiau ši veikla nėra privaloma, norint baigti programą ir įgyti vidurinį išsilavinimą. Verta paminėti, kad dauguma mokinių socialinę-pilietinę veiklą laiko naudinga; tobulinti mokinio asmenybę ypač padeda ne mokykloje atliekama socialinė-pilietinė veikla (Mikėnė, S., Zaburaitė, G., 2019).

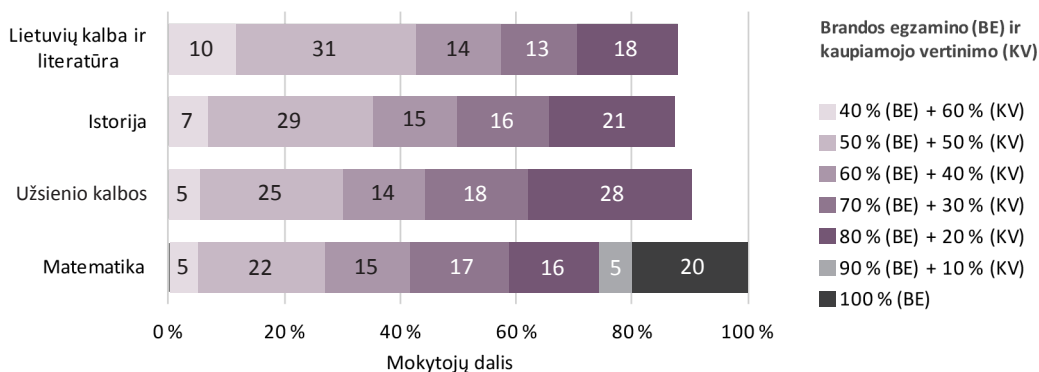
Nacionalinė švietimo agentūra mokinių pasiekimų vertinimui tobulinti vykdo projektą „Bendrojo ugdymo tyrimų, vertinimo ir stebėsenos sistemos plėtra: mokinių pasiekimų vertinimas“. Įgyvendinant projektą buvo atlikta mokytojų apklausa apie išorinio mokinių pasiekimų vertinimo modelio kaitą. Apklausa atskleidė, jog daugiau nei 60 proc. istorijos, lietuvių kalbos ir literatūros, matematikos ir užsienio kalbų mokytojų pritarė sprendimui, kad vidurinio ugdymo dalyko baigiamąjį įvertinimą sudarytų egzamino balai ir kaupiamojo vertinimo balai, t. y. apibendrinamasis abiturien-

tų pasiekimų vertinimas vykėtų etapais, ir dalį užduočių mokiniai atliktų dar prieš laikydami egzaminą. Dauguma mokytojų mano, kad, atliekant baigiamąjį vertinimą, didesnis svoris turėtų būti suteiktas brandos egzamino įvertinimui. Jį palankiausiai vertina matematikos mokytojai – net penktadalis jų mano, kad baigiamąjį vertinimą turėtų sudaryti tik egzamino balas. Kaupiamojo vertinimo principo taikymą palankiausiai vertina lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai (8 pav.). Vykdamt minėtąjį projektą svarstoma, kas, be brandos egzaminų rezultatų, galėtų sudaryti galutinį abiturientų pasiekimų įvertinimą: III ir (ar) IV gimnazijos klasėse rengiamų dalinių egzaminų rezultatai, metiniai dalykų įvertinimai, testų ar sudėtingesnių užduočių, leidžiančių įvertinti įvairesnes kompetencijas, rezultatai ir kt.

Mokiniai taip pat pritarė brandos egzaminų pokyčiams. 2015 m. Lietuvos moksleivių sąjungos atliktos apklausos duomenimis, 85 proc. mokinių pritarė, kad per brandos egzaminus būtų taikomas kaupiamasis principas. Dalį balų būtų galima skirti už neformaliu būdu įgytas kompetencijas, olimpiadų laimėjimus ar kitus pasiekimus.

8 pav. Mokytojų nuomonė dėl dalyko baigiamojo įvertinimo sandaros

Įvairioms brandos egzamino ir kaupiamojo vertinimo III–IV gimnazijos klasėse proporcijoms pritariančių mokytojų dalis

Duomenų šaltinis: Mokytojų apklausos apie išorinio mokinių pasiekimų vertinimo modelio kaitą duomenys. Nacionalinė švietimo agentūra, 2019

Kita svarstyta egzaminų pertvarkos kryptis – numatyti reikalavimą, apibrėžiantį, kokių kompetencijų įrodymų reikia sukaupti prieš laikant brandos egzaminą. Šiuo atveju būtų svarbūs ir vidurinio ugdymo programos organizavimo pokyčiai – prasminga mokiniams suteikti galimybę pagal šią programą mokytis ilgiau, kad prirėkus jie turėtų daugiau laiko reikiamoms kompetencijoms įgyti. Tai padėtų gerinti mokinių pasiekimus ir mažinti nerimą dėl galimos nesėkmės per egzaminą.

Tai, kad mokinių pasiekimų vertinimo tobulinimas įtrauktas į švietimo politikos darbotvarkę, o mokytojai ir mokiniai yra pasirengę brandos egzaminų pokyčiams (kad jie būtų papildyti kitais pasiekimų vertinimo būdais), sudaro palankias sąlygas keisti pasiekimų vertinimą, atliekamą vidurinio ugdymo programos pabaigoje, – numatyti reikalavimą būti sukaupus įvai-

rių kompetencijų, būtinų šiai programai baigti, įrodymų. Svarbu pradėtus darbus tęsti aktyviau, į diskusijas įtraukti įvairias suinteresuotąsias šalis ir įvertinti naujovėms diegti reikalingų išteklių prieinamumą.

2. Atliekant apibendrinamąjį vertinimą, daugiau vertinti veiklos gebėjimus.

Veiklos gebėjimams vertinti labiau tinka ne standartizuoti testai, bet tokios veiklos užduotys, kaip esė rašymas, projekto atlikimas ir pristatymas, kompiuterinis modeliavimas ir kt. Veiklos gebėjimų vertinimas leidžia visapusiškiau įvertinti įgytas kompetencijas.

Vertinant šalies mokinių pasiekimus vidurinio ugdymo programos pabaigoje, veiklos gebėjimai vertinami per lietuvių kalbos ir literatūros įskaitą ir egzaminą (rašomas rašinys), per užsienio kalbos egzaminą (kalbėjimo dalis), rengiant brandos darbą. Brandos

darbas, jei jį rengtų dauguma ar visi abiturientai, padėtų geriau ugdyti ir įvertinti kompetencijas.

2015 m., dar prieš įvedant brandos darbą, per atliktą apklausą 69 proc. mokinių teigė, kad rinktųsi rengti brandos darbą, jei jis lemtų dalį konkursinio balo stojant į aukštąsias mokyklas, dar 19 proc. – jei tai būtų savanoriška tiriamoji veikla (Asanavičius, E. A., 2015). Kadangi įvestą brandos darbą pasirinko rašyti nedaug mokinių (mažiau nei vienas procentas), galima manyti, kad nepasiteisino jų lūkesčiai dėl brandos darbo teikiamos naudos, galima nauda yra mažesnė nei įdėtos pastangos, pristigo mokytojų pasirengimo ir ryžto paskatinti mokinius imtis šio darbo ir padėti jį atlikti, nebuvo tinkamų sąlygų (pavyzdžiui, laboratorinės įrangos). Teikiant mokytojams ir mokiniams konsultacinę ar kitokią pagalbą, daugiau sumokant už vadovavimą brandos darbui ir, prireikus, patobulinus brandos darbo rengimo, vertinimo ir rezultatų pripažinimo tvarką, būtų galima paskatinti jį rengti daugiau mokinių. Tačiau svarstyti ir kiti būdai, kaip apibendrinamąjį abiturientų pasiekimų vertinimą papildyti veiklos gebėjimų vertinimu, pavyzdžiui, sudaryti galimybę dalį gamtos mokslų užduočių atlikti laboratorijoje, panaudoti kompiuterinį modeliavimą ar kt.

3. Tobulinant mokytojų kvalifikaciją ir taikant kitas priemones gerinti mokykloje atliekamo mokinių pasiekimų vertinimo kokybę.

Aukšta mokykloje atliekamo mokinių pasiekimų vertinimo kokybė užtikrins abiturientų metinių dalykų įvertinimų ir brandos darbo rezultatų vertinimo patikimumą, leis į apibendrinamąjį abiturientų pasiekimų vertinimą įtraukti naujus mokykloje atliekamo vertinimo būdus ir labiau atsižvelgti į mokytojų parašytus įvertinimus, organizuojant priėmimą į aukštąsias mokyklas.

Apibendrinamojo mokinių pasiekimų vertinimo tobulinimas neatsiejamas nuo formuojamojo vertinimo tobulinimo. Šalies mokytojams suteikiama įvairių paskatų ir galimybių apmąstyti ir tobulinti abu šiuos vertinimo būdus. Tam skiriami kvalifikacijos tobulinimo renginiai; nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų ir kitų vertinimų rezultatai ir užduotys taip pat yra orientyras, kokios užduotys gali padėti įvertinti įvairius mokinių gebėjimus ir kaip vertintini jų pasiekimai. Nepaisant to, mokinių pasiekimų vertinimas daug metų išlieka mokytojams aktuali problema. Tą rodo išorinio mokyklų veiklos kokybės vertinimo duomenys – mokinių pasiekimų vertinimas ir įsivertinimas yra tarp dažniausiai nustatomų tobulintinų mokyklų veiklos aspektų. 2018 m. Tarptautinio mokymo ir mokymosi tyrimo (TALIS) duomenimis, mokinių pasiekimų vertinimo praktika – viena iš sričių (greta IKT naudojimo mokymui, klasės valdymo ir specialiųjų ugdymosi poreikių vaikų ugdymo), kurioje mokytojai labiausiai norėtų tobulėti. Didelį poreikį tobulinti mo-

kinių pasiekimų vertinimo įgūdžius per tyrimą išreiškė 20 proc. šalies mokytojų (palyginti, tyrime dalyvavusiose ES šalyse tokį poreikį išsakė vidutiniškai 10 proc. mokytojų, EBPO šalių vidurkis – 12 proc.). Iš to matyti, kad reikėtų daugiau arba veiksmingesnės kvalifikacijos tobulinimo pagalbos mokinių pasiekimų vertinimo srityje.

Mokinių pasiekimų vertinimo kokybę gerina ir mokytojų bendradarbiavimas. Mokytojai gali drauge aptarti vertinimo kriterijus, siekdami išvengti skirtingo jų interpretavimo, kartu vertinti mokinių darbus ar keistis jau įvertintais darbais ir juos peržiūrėti, aptarti vertinimą. Šis procesas kartais vadinamas kontroliuojamu ar moderuojamu vertinimu, vidiniu vertinimo moderavimu (angl. *teacher moderation, moderated marking, internal moderation*). Moderavimas gali būti ir išorinis – kai mokytojų įvertintus mokinių darbus peržiūri išoriniai vertinimo ekspertai. Pasinaudoti moderuojamo (kontroliuojamo) mokinių pasiekimų vertinimo galimybėmis Lietuvai rekomendavo EBPO ekspertai. Moderuojamo vertinimo ir kitos vertinimo sistemos tobulinimo galimybės svarstomos dalyvaujant Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ir Europos Komisijos organizuojamoje tarptautinėje konsultacijoje mokinių pasiekimų vertinimo klausimais, kurioje Airijos, Italijos, Norvegijos ir Prancūzijos švietimo ekspertai dalijasi patirtimi, naudinga sprendžiant mūsų šalies problemas, ir teikia rekomendacijų. Daug dėmesio mokinių pasiekimų vertinimui turi būti skiriama ir mokytojų rengimo programose.

4. Ugdymo turinio dokumentuose konkrečiai aprašyti siekiamus ugdymo rezultatus.

Viena iš nepakankamo mokinių pasiekimų vertinimo patikimumo ir objektyvumo priežasčių – aiškiai aprašytų pasiekimų vertinimo kriterijų stoka. Lietuvoje, kaip ir kitose Europos šalyse, pagrindiniu ugdymo(si) rezultatu laikomos kompetencijos, tačiau gana sudėtinga jas sukonkretinti ir aprašyti raiškos požymius, kurie galėtų būti vertinami, stebint ir skatinant kompetencijų ugdymo(si) pažangą. Šiuo metu, kai šalyje atnaujinamas bendrojo ugdymo turinys, palankus metas įgyvendinti šį uždavinį. Atnaujinant pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrąsias programas, numatyta aprašyti kompetencijų raidą kas dvejus ugdymo metus, pagal keturis pasiekimų lygius. Aprašant mokinių pasiekimų raidą, labai svarbu ją pagrįsti duomenimis. Tam reikėtų panaudoti gausius duomenis, sukauptus vykdant nacionalinius ir tarptautinius mokinių pasiekimų tyrimus ir patikrinimus. Kompetencijų raidos, jų vertinimo kriterijų aprašymas – itin sudėtingas uždavinys, tačiau jo neišsprendus būtų sunku įveikti kompetencijų nevertinimo ir neugdymo problemą.

Rengiant kompetencijų raiškos ir raidos aprašus, kartu turėtų būti ieškoma naujų vertinimo būdų ir priemonių. Jie ypač reikalingi šiuolaikinėms kompe-

tencijoms, tokioms kaip socialinė ir emocinė, komunikavimo, kultūrinė ir kt., vertinti; šių kompetencijų vertinimo praktika dar tik kuriama. Viena iš tokių priemonių galėtų būti vertinimo rubrikos. Tai kompleksiskai veiksmai vertinti tinkama priemonė. Ji rengiama remiantis mokinių pasiekimų lygių aprašais (arba standartais), juos sukonkretina. Rubrikose nurodomi veiklos (užduoties) vertinimo kriterijai, išskiriami pasiekimų lygiai ir aprašoma juos atitinkanti pasiekimų raiška (kaip veiklą atlieka tam tikrą lygį pasiekęs mokinys). Rubrikos padėtų aiškiau vertinti ir veiksmingiau ugdyti įvairias kompetencijas.

5. Vidurinio ugdymo programos turinį ir organizavimą labiau pritaikyti įvairių poreikių mokiniams.

Reikėtų lanksčiau organizuoti vidurinio ugdymo programą, įgyvendinamą kartu su profesinio mokymo programa. Bendruosiuose ugdymo planuose vertėtų numatyti, kad ne tik profesijos dalykų (modulių), bet ir bendrojo ugdymo dalykų mokymasis išdėstomas per trejus metus. Brandos egzaminus mokiniai galėtų laikyti po antrųjų ar trečiųjų mokymosi metų; vieną egzaminą (ar kelis) laikytų vienais metais, kitą (kitus) – kitais, priklausomai nuo to, kuriais metais baigtų atitinkamo dalyko programą. Lanksčiau organizavus programą, būtų sudarytos sąlygos stiprinti bendrąjį ugdymą profesinėse mokyklose, padidėtų jose vykdomų programų patrauklumas.

Kitas būdas labiau atsižvelgti į mokinių ugdymosi poreikius – suteikti daugiau vidurinio ugdymo programos turinio pasirinkimo alternatyvų. Profesinio mokymo įstaigose kartu įgyvendinant vidurinio ugdymo ir profesinio mokymo programas, būtų galima vykdyti vidurinio ugdymo programą, kurios turinys būtų labiau derinamas su profesinio mokymo turiniu. Daugiau vidurinio ugdymo turinio alternatyvų galėtų būti siūloma ir suaugusiųjų mokyklose. Įdiegus šį pokytį, derėtų kitaip vertinti ir sertifikuoti mokinių pasiekimus – reikėtų apgalvoti, kokiais būdais įvertinamos šias programas baigusių mokinių kompetencijos, kokios tolesnio mokymosi galimybės suteikiamos baigus programą, kokiu dokumentu tai patvirtinama. Tikėtina, jog šios programos nesuteik-

tų galimybių studijuoti visose aukštosiose mokyklose (pavyzdžiui, būtų galima studijuoti tik pagal kolegijų studijų programas, atitinkančias mokinio įgytą kvalifikaciją), todėl būtina numatyti būdus, kaip šių programų absolventams įgyti trūkstamas kompetencijas, kad jie galėtų pretenduoti tiek į kolegines, tiek į universitetines studijas. Svarstant šiuos klausimus, gali praversti šalių, kuriose vykdomos įvairios bendrąjį ugdymą ir profesinį mokymą apimančios programos ir įgytos kompetencijos patvirtinamos skirtingais dokumentais (pavyzdžiui, Švedijos, Airijos, Austrijos), patirtis¹.

Apibendrinant galima teigti, kad norint iš esmės spręsti apibendrinamojo abiturientų pasiekimų vertinimo problemas, būtini ir nacionalinės švietimo politikos, ir kasdienio pamokoje atliekamo pasiekimų vertinimo pokyčiai. Nacionaliniu lygmeniu svarbu vertinimo (drauge ir ugdymo) procesui suteikti daugiau lankstumo ir įvairovės, geriau atsižvelgti į mokinių skirtumus, į apibendrinamąjį vertinimą įtraukti įvairesnius vertinimo, įskaitant atliekamą mokykloje, būdus. Būtina šių pokyčių prielaida – auganti mokytojų kompetencija vertinti mokinių pasiekimus ir gerėjanti mokinių pasiekimų vertinimo mokykloje kokybė. Nacionaliniu ir savivaldybės lygmeniu teikiama pagalba (kvalifikacijos tobulinimo renginiai, rekomendacijos dėl vertinimo, vertinimo priemonės ir t. t.) ir kiti sprendimai (pvz., moderuojamo vertinimo įvedimas) gali paskatinti pažangą, bet svarbiausias jos veiksnys – pačios mokyklos ir mokytojo atsakomybė už ugdymo ir vertinimo proceso tobulinimą. Taigi pokyčiams sėkmingai įgyvendinti labai svarbus įvairių suinteresuotųjų šalių (švietimo politikų, pedagogų, mokinių; bendrojo ugdymo, profesinio mokymo, aukštojo mokslo atstovų) sutarimas vertinimo tobulinimo klausimais. Išklausant skirtingas nuomones ir palaikant dialogą bus sudarytos sąlygos priimti įrodymais pagrįstus, geriausiai realiam kontekstui tinkančius sprendimus, o švietimo bendruomenė – paskatinta palaikyti vykdomus pokyčius, kryptingai ir nuosekliai siekti išsikeltų tikslų.

¹ Apie tai plačiau rašoma švietimo problemos analizėje „Vidurinis ugdymas Europos šalyse: ar galima rasti Lietuvai patrauklų scenarijų?“. 2019 m. spalio, Nr. 2 (173).

Šaltiniai

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 pakeitimo įstatymas.
2. Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XII-745 „Dėl valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“.
3. Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. XIII-82 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“.
4. Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. liepos 11 d. nutarimas Nr. XIII-627 „Dėl Bendrojo ugdymo mokyklos kaitos gairių patvirtinimo“.
5. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. ISAK-556 „Dėl Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašo patvirtinimo“.
6. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. gruodžio 18 d. įsakymas Nr. ISAK-2391 (Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. spalio 15 d. įsakymo Nr. V-1160 redakcija) „Dėl Brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo <...> patvirtinimo“.
7. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. V-1309 „Dėl Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašo patvirtinimo“.
8. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. rugpjūčio 13 d. įsakymas Nr. V-893 „Dėl Brandos darbo programos patvirtinimo“.
9. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281.
10. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. lapkričio 18 d. įsakymas Nr. V-1317 „Dėl Bendrųjų programų atnaujinimo gairių patvirtinimo“.
11. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. rugpjūčio 30 d. įsakymas Nr. V-969 „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. rugpjū-

čio 30 d. įsakymo Nr. V-661 „Dėl asmenų, pretenduojančių nuo 2019 metų į aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietas, mokymosi rezultatų minimalių rodiklių patvirtinimo“ pakeitimo.

12. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. balandžio 15 d. įsakymas Nr. V-417 „Dėl 2019–2020 ir 2020–2021 mokslo metų pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų patvirtinimo“.

Kiti šaltiniai:

1. Asanavičius, E. A. Kaupiamasis vertinimas mokinių požiūriu. Lietuvos moksleivių sąjunga, 2015.
2. Biologijos, istorijos, lietuvių kalbos ir literatūros, matematikos, užsienio kalbos mokytojų apklausos apie išorinio mokinių pasiekimų vertinimo modelio kaitą duomenys. Nacionalinė švietimo agentūra, 2019.
3. Esamos švietimo stebėsenos ir vertinimo tendencijų, gerinant mokinių pasiekimus, analizė. Galutinė ataskaita. Švietimo informacinių technologijų centras. Vilnius, 2019.
4. Mikėnė, S., Ziburaitė, G. Socialinė pilietinė veikla mokinių akimis. Pranešimas, 2019 lapkričio 23 d.
5. Mokinių apklausa: pritaria brandos darbo įvedimui ir kaupiamajam vertinimui. Švietimo ir mokslo ministerijos pranešimas spaudai 2015 m. gruodžio 15 d.
6. OECD (2019), TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners, TALIS, OECD Publishing, Paris.
7. Siarova, H., Sternadel, D., Mašidlauskaitė, R., 'Assessment practices for 21st century learning: review of evidence', NESET II report, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.
8. Šalių švietimo politikos apžvalgos. Švietimas Lietuvoje, EBPO, 2017.
9. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ir Europos Komisijos organizuojamos tarptautinės konsultacijos mokinių pasiekimų vertinimo klausimais darbo dokumentai.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinii specialistams, mokyklos bendruomenei ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Leidiniai skelbiami internete adresais: <https://www.smm.lt/web/lt/teisine-informacija/tyrimai-analizes/leidiniai-svietimo-problemos-analize/naujienos-analizes/>; <https://www.nsa.smm.lt/stebesenos-ir-vertinimo-departamentas/veiklos-sritys/svietimo-politikos-analize/>; <https://www.nsa.smm.lt/infrastrukturos-pletros-departamentas/leidiniai/naujausi/>.

Pasiūlymus, pastabas, komentarus prašome siųsti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt). Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes, prašome kreiptis į Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginių programų skyriaus vyriausiąją specialistę Jūratę Vosyltę-Abromaitienę (jurate.vosylte-abromaitiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė Jolanta Jevsejevienė, Nacionalinės švietimo agentūros Švietimo politikos analizės skyriaus analitikė.

Konsultavo ir informaciją teikė: Teresė Blaževičienė, Nacionalinės švietimo agentūros Stebėsenos ir vertinimo departamento direktoriaus pavaduotoja, Loreta Graželiene, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė, Dr. Pranas Gudynas, Nacionalinės švietimo agentūros Tyrimų skyriaus vedėjas, Vaida Kostygova, Nacionalinės švietimo agentūros Švietimo

informacinių sistemų skyriaus švietimo statistikė, Laura Lipkevičienė, Nacionalinės švietimo agentūros Švietimo informacinių sistemų skyriaus vedėja, Indrė Mitkevičiūtė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Studijų skyriaus vyriausioji specialistė, Dr. Jolanta Navickaitė, Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro direktoriaus pavaduotoja, Dr. Gitana Notrimaitė-Muzikevičienė, Nacionalinės švietimo agentūros Pasiekimų patikrinimo užduočių rengimo skyriaus metodininkė, Giedrė Pačėšienė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Studijų skyriaus vedėja, Dr. Asta Ranonytė, Nacionalinės švietimo agentūros Pasiekimų patikrinimo užduočių rengimo skyriaus vedėja, Irena Raudienė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė, Dalia Švelnienė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė, Daiva Vaišnorienė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo pagalbos skyriaus vyriausioji specialistė, Dr. Loreta Žadeikaitė, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vedėja.

Kaip vertinti abiturientų mokymosi rezultatus?

Redaktorė Anželika Tekutienė
Maketavo Valdas Daraškevičius

2020-02-24. Tir. 600 egz.

Išleido Nacionalinės švietimo agentūros Infrastruktūros plėtros departamento IT, leidybos ir logistikos skyrius, Suvalkų g. 1, 03106 Vilnius Spausdino UAB „INDIGO print“, Piliakalnio g. 1, 46223 Kaunas